

בכורות נא

משה שווערד

1. תפארת ישראל [יכין] מסכת בכורות פרק ח משנה ז

(ע) חוץ מן השקלים. ר"ל מחצית השקל שחייב כל א' מישראל ליתן להמקדש, חייב לתנו במטבע כסף שיש בו צורה, והא דלא נקט נמי מעשר שני, דנמי צריך מטבע עם צורה, ה"ט מדא"צ ליתן בפדיונו רק מטבעות נחושות:

2. תוספות חדשים מסכת בכורות פרק ח משנה ז

[תוי"ט] ד"ה חוץ כו' ושייר נמי כו' והא דלא תנא במשנה גם הגמרא לא קאמר דשייריה נ"ל משום דמתניתין לא מיירי אלא במה שצריך להיות כסף דכתיב בקרא. ואפ"ה שוה כסף ככסף מה שא"כ מעשר שני דנפדית גם על פרוטה של נחשת כדאיתא בגמרא כאן דכסף כסף ריבה כו' (והר"ב לא דייק בלישנא שכתב ומ"ש כו' אלא במטבע של כסף כו' זה אינו כנ"ל) והראיון מדאורייתא אין לה שיעור כדאיתא בריש פאה רק מדרבנן ומתניתין איירי מדאורייתא וק"ל. (ממהורש"ח זצ"ל):

3. רש"י מסכת בכורות דף נא עמוד א ד"ה ולא בשטרות

ולא בשטרות - שאם יש לו שטר על חבירו בה' סלעים ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו אינו פדוי.

4. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד א

ב/ פדיון בשטרות כסף ושטרות המחאה הגוהגות בזמנינו:

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קל"ד) [הביאו בפתחי תשובה שם. ז.] האריך דשטרות כסף חשיבי גופן ממון, אך נסתפק לענין פדיון הבן שאינו דבר שבין אדם לחבירו אלא שהקב"ה קצב פדיונו ה' סלעים, יתכן דלא מהני שטרות אלו. ובעונג יום טוב (יו"ד סי' ק"ב) נקט בפשיטות דשטרות כסף הוה כשטר שאין גופו ממון ואין פודין בהן. וראה בספר פדיון הבן כהלכתו (פ"ז סי"ב) שהביא בזה מחלוקת הפוסקים, וראה שם בהרחבה בהערות 30 - 32.

מיהו פדיון בשטר המחאה [צ"ק] - כתב בספר הנ"ל (סי"ג) דלכולי עלמא לא מהני דהוי כשטר חוב ממש, אלא שבהערה שם (36) נסתפק אם יחול הפדיון באופן שהכהן אכן יוציא מהבנק מעות כנגד שטר ההמחאה, דלא דמי לפודה בשטר חוב שכוונתו לפדות בשטר גופיה, משא"כ כה"ג הוי כאומר לו קח בזה ממעוטי הנתונים בבנק.

ג/ פדה בחוב שחייב לו הכהן עצמו:

נסתפק בזה המנחת חינוך (שצב. ז.), ומסיק דלא מהני כיון דפדיון הבן צריך נתינה, וזה גם טעמו דשמואל לעיל מט. שאם נתעכלו המעות אינו פדוי דדמי למלוה. וצ"ע שכן נקט גם האבני מלואים (כח. טז.). מיהו כתב המנחת חינוך שאם פודה בהנאת מחילת מלוה ודאי מהני כמו בקידושין, ואזיל בזה לשיטתו שנקט דאפילו שחוק ורקוד לפני מהני. וראה בדברינו במתני' מט: שציינו בסמוך אות ד'.

5. רש"י מסכת בכורות דף נא עמוד א ד"ה לפיכך

לפיכך - דאמרן חייב ליתן לו ה' סלעים (ז) אם רצה הכהן לתנם ולהחזירם לו במתנה רשאי אבל תקנתא אחריתי ליכא.

• הגהות הב"ח מסכת בכורות דף נא עמוד א אות ז

(ז) ד"ה לפיכך וכו' ה' סלעים אחרים לפדיון בנו אם רצה הכהן להחזירם וליתנם לו במתנה:

6. יד דוד מסכת בכורות דף נא עמוד א

כתב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים חייב ליתן לו. והקשה בקהלת יעקב דף צד ע"ב [תוספת דרבנן אות פ' סי' רס"ו], דכיון שאין בנו פדוי ה"ז טעות, דהא לא נשתעבד לו אלא על סמך שיהיה בנו פדוי, וכיון דאין בנו פדוי א"כ מן הראוי שיהי' פטור. [1] ואפשר לומר לפי מה שכתב רש"י לעיל דהפודה בתוך שלשים ואמר מעכשיו דהוה מתנה, וכתבתי שם דלכ"ע הוי מתנה אפילו לרב, אלמא בפדיון כל היכא דלא מהני אפ"ה הוי מתנה, וה"ה הכא כיון דרוצה להשתעבד בשטר זה הרי שיעבד עצמו אף אם לא יהיה פדוי. מיהו לפי

מ"ש לעיל י"ל, דדוקא במעות הוה דינא הכי, משום דמסתמא אין הכהן רוצה לקבלו בפקדון, ולמה ליה הטירחא בחנם ולשמור ולהתחייב באחריות, אבל לא שייך הכא דאין בו אחריות. [2] ואפשר דקנס הוא כדי שלא יהיו רגילין בכך, כיון דמן התורה פדוי הוצרכו להחמיר. [3] והלבוש וט"ז יו"ד סי' ש"ה ס"ק ג' כתבו הטעם כיון דמן התורה פדוי זכה הכהן בתורת מתנות כהונה. ולע"ד יש לפקפק בזה, דהא אף מן התורה אינו פדוי אלא לכשיתן, וא"כ בשעת נתינת השטר לא זכה הכהן. ועיין בקהלת יעקב שם [4]. ודעת ה"ג דאם כתב בפירוש לשם פדיון בנו פדוי, ולא שייך הק' גזירה. והטור [יו"ד סי' ש"ה] כתב שהרא"ש חולק עליו, ועיין מה שכתבתי בזה בכתובות (קב, א).

7. ספר יד בנימין

והנה לעצם הדבר מאי דחייב ליתן לו ולא אמרי' דהוי נתינה בטעות כיון דלא נתן לו אלא ע"ד כן שיועיל הפדיון, יעוי' בס' ראשית זיכורים שכ' לבאר בזה דכאן אין לבטל הנתינה מחמת שהוא נתינה בטעות, משום דהא דנעלמא קנין בטעות חוזר, הטעם משום דבכל קנין נע' כוונה ורלון, ואם טעה הרי נאמת לא ה' רלוןו ככך ואדעתא דהכי לא הקנה, משא"כ גבי פדיון הבן דלא נע' הקנאה רק נתינה גרידא כמו צפריעת נע"ת, כמש"כ בקל"ה ס' רמ"ג ס"ק ד' דצמח"כ לא נע' דעת אחרת מקנה עיי"ש, וכיון דלא נע' כוונה ורלון לא שייך נתינה בטעות, ועל כן כאן שהועיל הפדיון מה"ת, ומה"ת הוי נתינה אינו מחוייב להחזיר אף שהנתינה הייתה בטעות עיי"ש.

במשנה כתב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים חייב ליתן לו וזנו אינו פדוי. נ"ב ואפי' אם כתב להדיא שהוא חייב לו ה' סלעים עבור פדיון זנו ג"כ חייב ליתן לו וזנו אינו פדוי וכמזכיר מלשון רש"י ז"ל, וכ"מ בתוס' כתובות דף ק"ב. ד"ה אמאי, וכ"ה בטוש"ע ריש סי' ש"ה, ואפי' לכשיתן אינו פדוי וכדאמר בגמ' משום גזירה דעולא שלא יאמרו פודין בשטרות.

8. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד א

לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי:

פירושי המפרשים על מה נסובים דברי המשנה:

- [1] רש"י מפרש דקאי על הא דחייב ליתן לו ה' סלעים אחרים לפדיון בנו, ואומרת המשנה דתקנה אחרת ליכא אא"כ רוצה הכהן להחזיר וליתן לו במתנה. וכע"ז פירש הרע"ב.
- [2] ותפא"י (יכין אות ע"ה) פירש דקאי על השטר שנתן, וביאר דקמ"ל שאפילו אם מתחילה היה דעת האב שיחזירנו הכהן אינו מזיק כיון שבלאו הכי פודה בכסף אחר, לאפוקי פדיון גמור שאם רוצה האב שיחזיר והכהן סבור שנותן לו לגמרי, דאינו מועיל כדאיתא בגמ'. ועל דרך זה פירש מהרי"ט אלגזי (אות פ"ב סק"א) בתחילת דבריו, אך פירש דקאי על הכסף ולא על השטר.
- [3] וראה עוד פירוש הרש"ש דקאי על הא דאין פודין בעבדים. וראשית בכורים דחה פירוש. וע"ע בכור דל, והערות להגריש"א.

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף נא עמוד א

גדר ממון פדה"ב למי שייך וברש"ש מדמה לתשלומי תרומה שם. ...

ואולם ברש"ש פ' באופן אחר, דהך לפיכך קאי ארישא דמתניתין דתנן אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות וכו' ושנינו ברפ"ו דתרומות גבי האוכל תרומה בשוגג דאינו משלם תרומה אלא חולין וכו' ואם רצה הכהן למחול

אינו מוחל. וחזינו דהיכא דחייבה תורה לשלם בדבר מסויים לא מהני מחילה דא"ז חיוב ממוני סתמא. והכא ה"נ קאמר לפיכך, כיון דהקפידה התורה שלא לפדות בעבדים וכו' אינו יכול למחול, ואין תקנה אא"כ רצה הכהן ליתן לו במתנה אח"כ.

ודבריו תמוהין דמאי שייאטיה דתרומה להכא, דהא חיוב התשלום דתרומה הו"ל כפרה, והדבר נעשה קודש, ומאי שייכא לפדה"ב. ועוד דהא בכלל לא שייכא מחילה דהא אי"ז שייך לכהן פרטי. ואף אם הבטיח לכהן שיתן לו לפדות את בנו דמבואר בשו"ע יור"ד סי' ש"ה דאסור לחזור בו [ומשום דהוי כמתנה מועטת, דהא מה דאית לבעלים בחמשה סלעים היינו הטובת - הנאה וזה הו"א כמתנה מועטת, דלדינא אם הבטיח ליתן לחבירו מתנה מועטת אסור לו לחזור בו] ומ"מ מבואר דאם חזר הוי חזרה, אף על גב דנקרא רשע. וכ"ז בהבטיח לו, אבל אם התחייב לפדות אצלו לכאוף פשוט דבכה"ג יהני [ורק אי טוה"ג אינה ממון אפשר דהו"ל רק קנין דברים]. ומ"מ י"ל דהכהן לא יוכל למחול, ורק על הטוה"ג דהתחייב לו יהני המחילה, אבל לא בעצם הדבר, ומשום דהא כמה כהני איכא בשוקא, והרי התורה זיכתה לכלל הכהנים דאית להו זכות בפדה"ב, ואף דכהן זה מחל מ"מ כהן אחר לא מחל. ועוד תימא דלא שייכא כלל מחילה דהא בעינן מעשה פדיון והיאך יהני בלאו הכי.

ואמנם מצינו בגמ' לעיל דף מ"ז ב' איתמר כהן שמת והניח בן חלל רב חסדא אמר הבן חייב לפדות את עצמו וכו' כל היכא דמת האב לאחר שלשים דכו"ע לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו שהרי זכה אביו בפדיונו ע"ש, הרי דחזינו דהנידון הוא רק מצד דיני ממונות, והכא זכה אביו בפדיונו, אף על גב דהא ליכא מעשה פדיון. אבל באמת יעוי' ברא"ש שם שכתב וז"ל: לאחר שלשים יום אין הבן חייב לפדות את עצמו שכבר זכה האב בפדיונו והוי כאילו הפריש האב ה' סלעים ופדה בהו את בנו ועכבם לעצמו "כן הבן יפריש ה' סלעים ויפדה את עצמו" ולא יתנם לכהן וכו' עכ"ל. ומוכח דס"ל להרא"ש ז"ל דבאמת איכא הכא מעשה פדיון דאיל"ה אמאי בעי להפריש ה' סלעים. [ואכתי צל"ע בכוונת הרא"ש דאמאי לא הזכיר הא דצריך להפריש ה' סלעים גם בגוונא שהאב הכהן חי, ונקט זה רק היכא שהאב מת].

10. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד א

המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו:
א [מחלוקת אחרונים כשזיכה הפדיון לכהן ע"י אחר ואבד:
דעת המחנה אפרים (זכיה סי' ל"ג) שהתורה חייבתו באחריות עד שיגיע ממש ליד הכהן, ולא מהני מה שזיכה לו. אבל מהרי"ט אלגזי (אות פ"ב סק"ג) פליג דכיון שזיכה ע"י אחר ואינם ביד הנותן, מן הדין כבר זכה הכהן ופטור מאחריותו.

11. ספר יד בנימין

שם במשנה המפריש פדיון בנו ואבד חייב
באחריותו שנאמר יהי' לך ופדה
תפדה. פי' שעיקר חלות הפדיון הוא רק
כשיגיע הפדיון ליד כהן, ולא דמי לפדיון
פט"ח דקי"ל לעיל סופ"ק דאינו חייב באחריותו
דהתם צהפרשה לחוד חיללא הפדיון משא"כ
בפדיון הבן גלי קרא דלא חילל הפדיון אלא
כשמגיע ליד כהן.

ועי' רי"ט אלגזי לקמן בסוגיא (אות פ"ב)
שהציא צסס מחנ"א ה"ל זכ"י סי' ח'
דבפדיון הבן כל כמה שלא הגיע ליד כהן
חשיב ממונא דבעלים ואין לכהן זכ"י צהס
הלכך אפי' תפס מוציאין אותם מידו, ולא
דמי לשאר מתנות כהונה דקי"ל אס תפס
אין מוציאין מידו דהתם משעה שהפריש נעשה
ממון כהן, ומיהו צרי"ט אלגזי העיר על זה

ורוצה לומר דאף בפדיון הבן י"ל דחשיב
כשאר מתנות כהונה דמשעה שהפריש נעשה
ממון כהן יעוי"ש והצאנו לקמן עמו' צ'.
ומ"מ אף דחשיב ממון כהן גויה"כ לענין
פדיון דלא חיללא הפדיון אלא כשיגיע ליד
כהן.

12. ספר יד בנימין

בגמ' מתני' ללא כרבי דתניא רבי אומר בכל פודין כו' חוץ מן השטרות מ"ט דרבי דדריש ריבוי ומיעוטי וכו'. בתו"ט תמה על הרמז"ס שפוסק כסתמא דמתני' ואילו בעלמא פוסק הלכה כר"ע דדריש כל התורה בריבוי ומיעוטי, ועיי"ש ש"כ דאפשר דאית לן לתנא דידן מיעוטי אחרינא למעט קרקעות ועבדים, וע"ע ז"תוס' חדשים" על המשניות

13. ספר יד בנימין

שם בגמ' מ"ט דרבי דריש ריבוי ומיעוטי וכו'. הקשו האחרונים ז"ל למ"ד אין קנין שטרות מדאורייתא (וכן פסק הר"ף והר"מ ז"ל), א"כ מאי שייך למעוטי שטרות מקרא. וכבר הקשו כע"ז הראשונים ז"ל על הא דממעטי שטרות מאונאה ז"מ נ"ו ז', ותירלו דא"כ עיקר המיעוט הוא צאמת רק על עבדים וקרקעות, ומי' זה לא שייך הכא לרבי דממעט רק שטרות, ועי' רי"ט אלגזי. וב"תומים" סי' ס"ו תי' דמיירי ש"כ לו להדיא שמשמענד לו ולכל מאן דיוציא השטר כו' דצכה"ג הוי מדאורייתא, וצאופן זה מיעטה התורה שטרות מפדה"ב, ועיי"ש עוד.

14. שפת אמת על בכורות דף נא/א

בגמ' יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. לכאורה קשה מה בכך שהוקשו מ"מ הוי כעין הפרט דמטלטלי נינהו. אך נראה דבאמת אין טעם התורה משום דמטלטל דזה רק רמז למעט מידי דאינו מטלטל דהיינו קרקע. אבל טעם התורה דקרקע אין פודין בו וכיון דעבד הוקש לקרקע גם בו אין פודין כנ"ל:

15. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד א

ולא בהקדשות, פשיטא לאו ידיה נינהו:

א. הקשו המפרשים אמאי לא משני ומוקמין מתני' כר"י הגלילי דס"ל קדשים קלים ממון בעלים הן [כדמוקמין לקמן גנ: גבי מעשר בהמה]. ותירץ מים קדושים דהכא אפשר דאליבא דר"י הגלילי אכן אם פדה בנו בקדשים קלים הוי פדוי. וכן נקט גם בהערות הגריש"א. ובקושיא זו עמד גם מהרי"ט אלגזי (אות פ"א סק"ד) - עי' בדבריו. וע"ע שי למורא.

ב. עוד הקשה מהרי"ט אלגזי (שם סק"ג), אמאי לא העמידו בהקדש בדק הבית שפדה בו בנו בשוגג, דס"ד דמהני כיון דק"ל כר' יהודה (קידושין נב:) דאם קידש בו אשה בשוגג מקודשת - עי' בדבריו.

ג. עוד הקשה מהריט"א (שם סק"ה) דהוה ליה לאוקי בהקדש לזמן כדאמרינן בנדרים כט. דקדושת דמים פקעה בכדי - עי' בדבריו.
ד. עוד הקשה (שם סק"ו) אמאי לא מוקי בהקדש שאינו גמור כגון פסולי המוקדשין שקדם הקדשן למומן, דקי"ל לעיל יד. דאף לאחר פדיון הן בכלל 'מוקדשין' אלא דיש לו בהן היתר אכילה - עי' בדבריו.

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף נא עמוד א

פשיטא לאו דידה נינהו. וכבר הקשו באחרונים (מהרי"ט אלגאזי) דהא משכחת לה קרבן דהוי דידה, בקדשים קלים לריה"ג דס"ל דהו"ל ממון בעלים ואיתיה במכירה, ולזה ממעט קרא. ואולם באמת י"ל דלא יתכן דקאי המיעוט ע"ז דאמאי נימא דלא יוכל לפדות בזה הא הוי דידה. ורק שייך למיעוט מה דלא הוי דומיא דפרט דילפינן מדכתיב בערכך כסף חמשת שקלים לאפוקי קרקעות עבדים ושטרות. אבל הקדש הא שפיר חשיב ערכך כסף חמשת שקלים, ואמאי לא יהני לריה"ג.

17. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד ב

אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן:

מה הדין קודם שיתן, והאם גרסינן תיבת 'לכשיתן':

קצות החושן (קצ. ו.) דקדק מדאמר עולא 'לכשיתן' ש"מ דקודם שיתן אף מן התורה אין בנו פדוי, ומשמע דשטר חוב דידה לא מהני במקום כסף והוי כשטר חוב דאחרים שאין פודין בו. ושוב מצא מפורש כן בדברי הרשב"א קידושין ה.

ברם בדעת רש"י כתב הב"ח (שה. ה.) דמן התורה רק שטר חוב דאחרים לא מהני, אבל סיפא דמתני' דנתן שטר חוב דידה בכל גווני אמרינן בגמ' דמדאורייתא בנו פדוי. ודבריו מחוורים לפי מה שנראה דרש"י לא גרס בדעולא תיבת 'לכשיתן' - עי' בדברינו על רש"י ד"ה שמא יאמרו. מיהו תוס' גרסי 'לכשיתן', וכן איתא בכתובות קב., ועי' מים קדושים.

ויש לבאר שני פירושי רש"י (ד"ה שמא יאמרו) בגזירה "שמא יאמרו פודין בשטר": דחכמים גזרו שמא יאמרו פודין בשטר חוב דידה אף אם לא עתיד לפורעו, וכן שמא יאמרו פודין בשטר חוב דאחרים. מיהו יעוי' ראשית בכורים שכתב דאולי בהא גופה פליגי שני פירושי רש"י האם מן התורה מהני בשטר חוב דידה. [רש"י בכתובות קב. פירש רק בשטר חוב שיש לו על אחר].

והנה מדברי הט"ז והש"ך ובאר היטב (ריש סי' ש"ה) משמע שנקטו בפשיטות דמן התורה אין פסול לפדות בשטרות אלא בשטר חוב דאחרים ולא בשטר דידה, וזה יתכן רק לשיטת רש"י כנ"ל. ובהערות מלואי חושן על קצות"ח כתב שהיד דוד (להגר"ד מקרלין) תמה עליהם. ובנתיבות המשפט (סו. א.) יישב כוונת הט"ז דהא דמהני מדאורייתא בשטר חוב דידה היינו לכשיתן.

18. רש"י מסכת בכורות דף נא עמוד ב ד"ה בזה אחר

בזה אחר זה - ולכהן [אחר] [אחד] הכי תניא ליה בתוספתא יצא.

19. ספר יד בנימין

שם בגמ', נתנו לעשרה כהנים צבת אחת יצא בזה אחר זה יצא. פירש"י ז"ל צבת אחת שהניח לפני כולן ה' סלעים והלך לו, וצבה אחר זה היינו שנתן לכהן אחד צוא"ו, ומצואר מזה דאס נתן לעשרה כהנים צבה אחר זה לא יצא, וכמו שדייק צב"ח וצפרישה סי' ש"ה צשי" רש"י, והסבירא לזה יעוי' צס' "אור גדול" על המשניות מש"כ לצאר צזה. ועי' עוד רי"ט אלגזי ז"ל סוף אות פ"א (ד"ה והנה כ' רש"י) שכו' לצאר דעיקר הטעם דצוא"ו מהני היינו דוקא דדעתו להשלים דאז לא הוי כחצי שיעור וא"כ י"ל

דוקא צכהן אחד מהני משום דדעתו להשלים
לו הכל יעוי"ש.

אבל הרמז"ס ז"ל צפי"א מהל' זיכורים וכן
צטוש"ע סי' ש"ה העמיקו בזה"ל "נתן
ה' סלעים לעשרה כהנים צין צנת אחת צין
צזה אח"ז יצא" מצוחר דנקטו דצזה אח"ז
קאי נמי על עשרה כהנים.

והנה לשי' הרמז"ס והטור נראה פשוט
דצכהן אחד שנתן לו צזא"ז פשיטא
דיצא ק"ו מעשרה כהנים דיצא, וראיתי דבר
פליאה צס' חכמ"א כלל ק"ג (ולוין צפ"ת
סי' ש"ה ס"ק י') שהציא מהפרישה צסס
רש"ל דלכהן אחד צריך ליתן צנת אחת ע"כ,
וחפשי ד"ז צ"פרישה" כדי לעמוד על טעמא
דמילתא ולא מלאתי כעת וצ"ע.

[ועי' עוד צפ"ת צסס החכמ"א שכ' דאף
דמלשון הגמ' והפוסקים שכתבו "יצא"
דמשמע דרק צדיעבד נראה דלאו דוקא הוא
אלא אפי' לכתחילה יוכל לעשות כן דלא גרע
משאר מתנות כהונה דמצוחר צשו"ע לעיל
סי' ס"א סעי' ט' דלא צעי הכל צצ"א ורק
שיהי' כדי נתינה צעי', ואלוה הציא צסס
תשו' חת"ס סוס"י רצ"ז שכ' בזה"ל "יוג"ל
דאין יכול לכתחילה לחלק ה' סלעים לצ' כהנים
דכל שנתנה צו תורה שיעור אס מחלקו הו"ל
חצי שיעור אע"ג דצדיעבד יוצא ע"י צירוף
מ"מ מנה מן המוצמר לכול השיעור צצ"א
או ליתן שיעור נתינתו צצ"א" עכ"ל. (וע"ע
צרי"ט אלגזי שנתלצט צזה צעינן חצי שיעור).

20. חידושי בתרא

תרנ"ט) גא: רש"י ד"ה בזה אחר זה וז"ל ולכהן אחד (צ"ק) הכי תניא ליה
בתוספתא יצא ע"כ. ודייק החזון יחזקאל פ"ו מ"ד דף כח. בא"ד נתן האב וז"ל
ודיוקא דידיה היינו מדקתני הכא (התוספתא ע"ש) נתנו "לו" זא"ז, ולא קתני
נתנו "להם" זא"ז, היינו לה' כהנים דקתני לעיל, ש"מ דהא דינא נתנו זא"ז אינו
אלא בכהן א', אמנם לשון הרמב"ם בה' בכורים (פי"א ה"ז) נתן ה' סלעים ל'י
כהנים בין בב"א בין בזא"ז יצא כו', ולכאורה אין חילוק בין נתן לכהן א' זא"ז,
ובין נתנו לה' כהנים זא"ז, אטו בעינן אם נתנו לכהן א' זא"ז, שהסלע הראשון
יהא מונח בעין, עד תתו הסלע האחרון, ואז יצטרפו לה' סלעים, הלא ודאי דמהני
אפילו אם הוציאם הכהן א' א', מ"מ כיון שנתן כל סלע לשם פדיון הם ובתתו
הסלע האחרון בנו פדוי, וכיון דלא בעינן שיתן הה' סלעים לכהן א', ודאי נותנם
לכהנים. ה"נ אם נתן לה' כהנים זא"ז, נמי יהא בנו פדוי ע"כ. ולכאורה מפרש
רש"י טעם התוספתא, דבעינן או נתינה לכהן אחד לצרף הנתינות, ונתקיים
היהיה לך; או שעצם מעשה הנתינה, דהיינו הפדייה, מצרפן, כשנותן כל ה'
סלעים בב"א לכמה כהנים, אבל בזא"ז לכמה כהנים, אין מה לצרפן, ואין "לך"
וגם לא "פדה תפדה" אחת.

21. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד ב

נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא בזה אחר זה יצא: קובץ עיונים:

א/ האם בזה אחר זה מהני נמי לעשרה כהנים?

הנה הרמב"ם (בכורים יא. ז.) כתב "נתן חמש סלעים לעשרה כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה יצא", הרי
מוכח דעתו שהברייתא מיירי בחד גוונא שנותן לעשרה כהנים, ובכל אופן מהני. וגם לשון הטור והשו"ע (שה).

ז. כלשון הרמב"ם, וכתב הב"ח שהטור נמשך אחר דברי הרמב"ם. וכן מוכח שיטת תוס' לעיל מח: (ד"ה דרבי מאיר) שנקטו "שיכול לשלם לעשרה כהנים בזה אחר זה".

ברם בשיטת רש"י נחלקו המפרשים:

מהרש"א גורס כדאיתא ברש"י לפנינו "ולכהן אחר", וא"כ משמע דגם דעת רש"י כהרמב"ם שנתן בזה אחר זה כל פעם לכהן אחר. וכן משמע מגירסת שטמ"ק (ג') שהגיה "שחלק להן". אולם הצ"ק הגיה ברש"י "ולכהן אחד". וכן גרס מהרי"ט אלגזי (סוף אות פ"א), וביאר דנתינה לעשרה כהנים בזא"ז לא מהני כיון דכשנתן לכהן אחד אין דעתו להשלים לו, ולא חשיב מתן ה' סלעים בבת אחת אלא א"כ הניח לפני כולם בבת אחת. והוסיף דכן מוכחא לישנא דהביריתא שהוצרכה לעשותן שתי בבות. [אמנם לשיטת הרמב"ם ותוס' נראה דגרסי בביריתא כלשון שכתב הרמב"ם].

וכן גרס האור גדול במשניות, וביאר דרש"י כינן בזה לישב קושית תוס' הנ"ל דלכאורה בעינן חמש ולא חצי חמש, ולדברי רש"י ניהא דדוקא כשנותן לעשרה כהנים הוי חצי חמש, דיכול כל אחד לומר שאינו מתרצה בפדיון עד שיקבל השאר, אבל כשנותן לכהן אחד בזא"ז הוי כמו פקדון אצלו עד שיגמור התשלומין, ואם לא יתרצה לבסוף יוצרך להחזיר הכל, וה"ה כשמניח הכל לפנייהם בבת אחת כבר נגמר הפדיון וחשיב שפיר חמש שלימים ולא חצי חמש.

וראה ראשית בכורים שהאריך לבאר מחלוקת זו דרש"י והרמב"ם. וע"ע חסדי דוד וחזון יחזקאל (פ"ו מ"ד, ד"ה נתן האב).

ב/ מותר לכתחילה ליתן לעשרה כהנים או רק דיעבד?

בפתחי תשובה (שה. י.) כתב בשם החכמת אדם (נ. ב.), דאף שמלשון הגמ' 'יצא' משמע דיעבד, לאו דוקא הוא אלא לכתחילה שרי לחלק ה' סלעים כמו שאר מתנות כהונה.

אכן הביא דברי שו"ת חתם סופר (סוס"י רצ"ז) דלכתחילה לא יחלק לשני כהנים, דכל שנתנה בו התורה שיעור אם מחלקו הוי חצי שיעור, ואף שבדיעבד יוצא ע"י צירוף, מצוה מן המובחר ליתן כל השיעור בבת אחת. והשיג עליו הפתחי תשובה דמאי שנא משאר מתנות כהונה שאין קפידא בזה. וראה עוד בספר פדיון הבן כהלכתו (פ"ז סעיף מ', ובהערה 98).

וראה עוד משך חכמה (במדבר ג. נא., עה"פ ויתן משה את כסף הפדים).

והנה הפנים יפות כתב בביאור כפילות הכתוב "חמשת חמשת שקלים" שצריך ליתן ה' שקלים לכהן אחד ולא לשנים. והכלי חמדה (פר' במדבר אות ב') ואמרי בינה (פדיון הבן סי' ח') תמהו מאד שדבריו נגד סוגיית הש"ס דהכא - עי' בכלי חמדה. וראה עוד מש"כ בפרדס יוסף החדש (פר' במדבר, אות ק"ב).

ג/ האם צריך שיעור פרוטה לכל אחד?

כתב המנחת חינוך (שצב. י.) דכשנותן לכמה כהנים נראה פשוט דמהני רק אם יגיע לכל אחד שוה פרוטה, דפחות מכך לא הוי נתינה כלל כדמצינו בכמה דוכתי. אולם בערוך השולחן (סכ"ה) נקט דהוא הדין נתן למאה כהנים מהני, דבפדיון הבן לא כתיב 'נתינה' ואין צריך לכל כהן שיעור נתינה. וראה עוד בדרך אמונה (בכורים יא. ז., בבאור ההלכה ד"ה נתן ה' סלעים).

ד/ אימתי בדבר הטעון שיעור צריך ליתן הכל בבת אחת?

מהרי"ט אלגזי (אות פ"א סק"ח) דן הרי בדבר שטעון שיעור צריך ליתן כל השיעור בבת אחת, כדברי הירושלמי ריש פאה המובא בתוס' חגיגה ו: (ד"ה שאין להם). ותירץ מהריט"א דהיינו שבזמן שהפריש קצת לא היה בדעתו להשלים, ולזה לא מהני מה שנמלך להשלים, משא"כ הכא שמתחילה דעתו להשלים הכל בזה אחר זה.

אלא שהקשה מדברי תוס' סוכה לד: (ד"ה שתהא) דנשילת ד' מינים בזה אחר זה לא מהני אף שדעתו להשלים. וכתב דשאני התם דכל מין שנשל אין מצטרף עם השני, משא"כ תשלומי ממון חשיב כפקדון ביד המקבל עד שישלים כל השיעור, ואזי זוכה הכהן הכל וחשיב בבת אחת.

ה/ מתי מברך כשנותן בזה אחר זה?

בדרך אמונה (פי"א מבכורים, בעיון ההלכה קנ"ז) נסתפק אי דמי לספירת העומר שמברך בכל יום אף אם הוא מצוה אחת, ויותר נראה שדמי לבניית מעקה שכתבו האחרונים דמברך בתחילה.

ו/ מקור מן התורה דנתן לעשרה כהנים יצא: יעוי' משך חכמה במדבר ג. מז., עה"פ ולקחת חמשת וגו' (בסוף דבריו).

22. רש"י מסכת בכורות דף נא עמוד ב ד"ה מידעם ביש

מידעם ביש עבדת - דבר רע עשית הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם לשון אחר אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי.

23. ספר אור הישר

ע"ב רש"י ד"ה מידעם ביש עבדת דבר רע עשית
הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם לך, לשון אחר
אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי עכ"ל, ונ"מ לדינא משני
הלשונות, דללישנא בתרא בלתי תלוי חזרת המעות
בפדיון הבן, רק מכיון שלא נתנם מתחלה לכהן במתנה
נמורה לשם פה"ב, לכן אין בנו פדוי אפילו לא יחזיר,

משא"כ ללישנא קמא, דוקא אם הכהן יחזיר לו המעות
אז אין בנו פדוי, אבל אם המעות תשאר ביד הכהן בנו
פדוי, וחסרון החלטת האב לתת אל הכהן במתנה נמורה
לשם פדיון, לא יפעול לכטל את הפדה"ב, ודעת הרמב"ם
בפי"א ה"ח מה' בכורים הוא כלשון ראשון ברש"י,

24. תוספות על בכורות דף נא/ב

הלכך אין בנו פדוי. תימה מ"ש ממתנה על מנת להחזיר דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ו:) דבנו פדוי דמסיק
בכולהו קני וי"ל דהכא רבי חנינא לא היה רוצה לזכות אלא במתנה גמורה דאסרינן התם לעשות מפני
שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות כדנפקא לן לעיל בפ' עד כמה (דף כו:). משום שנאמר שחתם (את) ברית
הלוי ואע"פ שאותו סתם נתן לו כפירש על מנת שיחזירו לו [כיון] דאיכא היכירא למילתא ואין זה דברים שבלב
כמו זבין ולא איצטריכא ליה לזווי בפ' אלמנה (בכתובות דף צז). ומיהו קצת תימה דכיון שהיו ר' טרפון ור'
חנינא מחזירין כל שעה נמצאו משחיתים ברית הלוי שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם מפני שהם
רגילים להחזיר [1] וי"ל שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו ולא קרינא ביה שחתם ברית הלוי
דמה לנו במה שיחזיר לו אח"כ [2] וגם שמא לא היו מחזירין אלא לעניים ולא לאותם שהיו דומים להם
לעשירים:

• הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף נא עמוד ב

הפודה בה' סלעים על מנת שיחזירם דכהן אין בנו פדוי ומדוע
רבי חנינא הוה רגיל ושקיל ומהדר וכו' הלכך אין בנו פדוי. בפשיטות הי' אפ"ל דהחסרון הוא משום
דליכא נתינה דהא נתן על דעת שהכהן יחזיר לו. אולם בתוס' מבואר דהו"ל מתנה ע"מ להחזיר,
והיינו אף דהא לא אמר כל תנאי צ"ל דאית לן אנן סהדי דנתכוון לתנאי ע"מ כן. והא דלא מהני,
משום דהכהן לא רצה לקבל ע"מ להחזיר, דהא מבואר בקידושין דף ו' ב' דאסור לעשות כן
ועליהם הכתוב אומר שחתם ברית הלוי.

• הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף נא עמוד ב

מתי אסור כהן המסייע בגרנות וכדו'

תוד"ה הלכך וכו' דכיון שהיו ר"ט ור' חנינא מחזירין כל שעה נמצאו משחיתים ברית הלוי שיפסידו
שאר כהנים וכו'. ודברי התוס' מחודשים, דלכא"ה הא דשייך מה שהכתוב אומר שחתם ברית הלוי היינו
בכהן המסייע בבית הגרנות דאיכא פתחון פה לומר דבתמורת מה שמסייע לו הרי נותן לו המתנות. אבל
בר"ט ור"ח הרי בודאי שלא נתכוונו להתעשר מזה, ורק דנמצא שיפסידו שאר כהנים, ומהיכ"ת דנימא
שחתם ברית הלוי" בכגון זה.

למיוחדר ביה אבל באחריותו קיימי דלא גרע מהאומר תן מנה לפלוני בעל חוב, דאע"ג דאם רצה לחזור אינו חוזר אפ"ה באחריותה קיימי, וה' סלעים של בן, חוב הוא ג"כ, ולפי דעתנו דאם אין כהן בעיר אין תקנה לקיים המצוה בשיזוכה לו ע"י אחר, דכיון דחייב באחריותם עדיין לא קיים המצוה עכ"ד, ולענ"ד נ"ל דאף דהתורה חייבתו באחריותם היינו דוקא כשהם עדיין ביד הגותן דאכתי לא ממון כהן הוא כלל, דאפילו אחר התפרשה ממון בעלים הוא, דבכה"ג שפיר י"ל דחייב, אבל כשיזוכה לכהן ע"י אחר דמן הדין כבר זכה הכהן וקרינן ביה קרא דיהיה לך אך פדה תפדה, דכבר הוא שלו ע"י זכותו שיזוכה לו ע"י אחר, פשיטא דאינו חייב, דלא דמי לשלוח את חובו שחייב באחריותו שתביא הרב, דהתם שאני דכיון דממון שיש לו תובעין הוא, דמלוה תובע ממנו מי נתן לך רשות לשלוח לי החוב ע"י זה, וכל ששלחו שלא ברשותו באחריותה קיימי, אבל גבי פדיון הבן דממון שאין לו תובעין הוא, וכל עוד שלא זיכה לו ע"י אחר אין לו זכיה לכהן זה יותר מאחר, ואין לו טענה לומר לא היה רצוני שתשלם לי הפדיון ע"י שליח שלא ברשותי, כי אדרבה זכות הוא לו לכהן שיזוכה לו ע"י אחר כדי שיזכה בדבר שלא היה לו זכות, וכל שלא זיכה לו בדבר שכבר היה מחוייב לו, לא שייך טענה זו לחייבו באחריותם, ולכאורה נראה דחילוק זה הוא פשוט וניתן ליאמר ע"כ. והנה אליבא דרשב"ל ור' יונתן דלמדיין פדיון הבן בגז"ש

תרס) גא: המפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו, מנלן ארשב"ל אתיא ערך ערך מערכין, ר"ד א"ר יונתן כו' ויליף ריקם ריקם מעולת ראייה כו', אלא א"ר פפא הא כדקתני טעמא יהיה לך אך פדה תפדה. ע' מהרי"ט אלגזי דף סה: ד"ה ויש לחקור וז"ל בדיון זה דמפריש פדיון הבן ונאבד חייב באחריותו אם הוא דווקא בשלא זיכה ע"י אחר, אבל אם זיכה הפדיון ע"י אחר שיזוכה בעד הכהן ונאבד חייב באחריותו או לא, וראיתי להרב מחנה אפרים, בהל' זכיה סל"ג משם A מהרש"ל ז"ל שכתב שאם אין כהן בעיר, שיכול לזכות בה' סלעים ע"י אחר, B וכתב הרב על דבריו וז"ל ולע"ד דאין נראה לי כן, דכיון דהתורה חייבתו לזה באחריותם עד דמטו ליד כהן נראה דודאי לא מהני זכיותו אלא לענין דלא מצי

26. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד ב

רב דימי א"ר יונתן וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם ויליף ריקם ריקם מעולת ראייה וכו' אף פדיון הבן חייב באחריותו - בסוגיין נדרש סיפא דקרא "ולא יראו פני ריקם" לענין בכור ולגזירה שוה מעולת ראייה, ועי' רש"י דלאו בראיית פנים ממש איירי קרא אלא בנתינה לכהן. אולם כתב רש"י בחומש (שמות לד. כ.) דלפי פשוטו של מקרא הוא אזהרה אחרת, כשתעלו לרגל לא יראו פני ריקם ומצוה להביא עולת ראייה, ולא קאי אבכור. והוסיף רש"י דלפי מדרש הברייא בקידושין יז. הוא נדרש לגזירה שוה ללמד על הענקה של עבד עברי שהיא ה' סלעים מכל מין כפדיון בכור. וצ"ב שלא הביא רש"י שם גם דרשא דסוגיין לענין בכור גופיה, והגם שרב פפא דחה אוקימתא זו, מ"מ הא מסיק דרשא אחרת לענין בכור גופיה.

27. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד ב

אלא א"ר פפא הא כדקתני טעמא יהיה לך אך פדה תפדה וכי איתמר דר"ל ארישא איתמר וכו' - יש לעיין כיון דודאי צריכים להנך גזירה שוה למילף חיוב האב בפדיון לאחר שמת בנו, סוף סוף אמאי הוצרכה משנתינו לילפותא ד"יהיה לך אך פדה תפדה", והא אפשר למילף מהנך גז"ש דאינה לחצאין - עי' שי למורא.

=====

א. איזהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד א

יצאו שטרות שאע"פ שמטלטלין אין גופן ממון:

בענין מכירת שטר חוב אי מהני מדאורייתא או מדרבנן, וקושיא מסוגיין:

שטרות אלו היינו שטר חוב שיש לפודה על אחרים כדפירש"י במתני'. והנה נחלקו בעלי התוס' האם שייך מכירת שטר מדאורייתא, או דמהני רק מדרבנן שהרי אינו מוכר לו כלום, ואפילו שעבוד הקרקעות שעל ידי השטר אינו יכול למכור שהרי אינם ברשותו, ועוד דקי"ל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואי הוי מכירה מן התורה היאך יכול למחול - עי' בזה בתוס' כתובות פה: (ד"ה המוכר), וב"ב עו: (ד"ה קני לך), וברא"ש כתובות פ"ט (סי' י'). ודעת הרי"ף כתובות פרק הכותב (מד: בדפי הרי"ף), והרמב"ם (מכירה ו. יב.) דהוי מדרבנן.

והנה אי הוי מדרבנן גרידא צ"ע למאי איצטריך בסוגיין דרשא דאורייתא למעט שטרות מפדיון הבן, ובפרט תימא אליבא דרבי שלשיתו כל המיעוט נדרש לשטרות בלבד. ולקושיא זו רמזו תוס' שבועות ד: (ד"ה יצא שטרות).

ובתוס' כתובות הנ"ל, וכן בתוס' ב"מ נו: (ד"ה יצאו) הקשו כזאת אמאי איצטריך קרא למעט מאונאה, ויש לעיין אם תירוצם שייך גבי פדיון הבן. ויעוי' תוס' ב"ק סוף סב: שהקשו אמאי איצטריך קרא למעט שטרות מתשלומי כפל, ותירוצם לא שייך כאן. אמנם יתכן לישב לדעת רבינו חיים בתוס' ב"מ הנ"ל, וכן לדעת תוס' כתובות הנ"ל, דאם יש ללוה קרקעות מהני מן התורה מכירת שעבוד הקרקעות.

ובקושיא זו עמד האורים ותומים (סו. א.), וכתב דאין לומר דמייירי בשטר חוב זידיה שכותב לכהן על עצמו, דהא כה"ג מהני הפדיון מן התורה, ורק מדרבנן אמרינן שאין בנו פדוי כדמפרש עולא לקמן ע"ב. אולם הנהיבות שם תירץ דאף עולא קאמר רק דדבר תורה בנו פדוי לכשיתן, אבל קודם שנתן אינו פדוי בשטר זה. והיינו ממיעוטא דקרא דשטרות. ברם תירוצ' זה אינו מיישב פירש"י שהעמיד בשטר חוב

דאחרים.

וראה מש"כ לישב - בכרתי ופלתי (סי' פ"ד), שו"ת נודע ביהודה (תניינא סי' ר"ג), קצות החושן (סו. א.), שואל ומשיב (ח"ו סי' י"ד), פני יהושע קידושין מח., מהרי"ט אלגזי (אות פ"א סק"ב), שי למורא, והערות הגריש"א בסוגיין.

=====

ב. חשוקי חמד מסכת בכורות דף נא עמוד ב

נוטל ומחזיר. כשאנשי העיר תקנו לתת מתנה לרב המסדר קידושין, ואחד הרבנים רוצה לסדר בחינם
שאלה מה הדין כשאנשי העיר תקנו שכל אחד המשיא בן או בת, חייב לתת מתנה לרב שמסדר קידושין. ואחד מהרבנים [שהשי"ת ברכו בממון ולא זקוק לקבלת פרס] מסרב לקבל מתנה זו, והוא רוצה לסדר חופה וקידושין
חינם אין כסף. האם רשאי, כי יתכן שבזה מקפה את שאר הרבנים שכולם יבואו אליו ויתבטלו דמי הרח"ש
[ר"ת: רבנים, חזנים, שוחטים]?

תשובה במסכת בכורות דף נא ע"ב מבואר שרבי טרפון ורבי חנינא היו רגילים ליטול חמש סלעים של פדיון הבן, והיו מחזירים, והקשו התוס' (ד"ה הלכך) וז"ל: קצת תימא דכיון שהיו רבי טרפון ורבי חנינא מחזירין כל שעה, נמצא משחיתים ברית הלוי שיפסידו שאר כהנים שלא יתנו אלא להם מפני שהם רגילים להחזיר, יעו"ש. ויעוין בהערות למו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א שכתב דדברי התוס' מחודשים דלכאורה הא דשייך 'שחתם ברית הלוי', היינו בכהן המסייע בבית הגרנות דאיכא פתחון פה לומר דבתמורת מה שמסייע לו הרי נותן לו המתנות, אבל ר' טרפון ורבי חנינא הרי בוודאי שלא נתכוונו להתעשר מזה, ורק דנמצא שיפסידו שאר כהנים, ומהיכי תיתי דנימא שחתם ברית הלוי בכגון זה.

ובאמת דין זה תלוי במחלוקת הראשונים, דכבר העיר הכס"מ (פי"א מביכורים נ"ח) שמדברי הרמב"ם משמע שאין כאן חסרון כהן המסייע, וכן העלה בחת"ס (יו"ד סימן רצא), וכן דייקו האחרונים מדברי רש"י בקידושין. עכ"פ מבואר בתוס' שאין לכהן להחזיר את הכסף של פדיון הבן שלא להזיק לכהנים האחרים, בזה שמעתה כולם יפדו רק אצלם. וכן נפסק בשו"ע (יו"ה סימן שה ס"ח): ולא יהא הכהן רגיל להחזיר לכל, שלא להפסיד לשאר כהנים, שמתוך כך לא יתנו הכל פדיוני בכוריהם אלא לו.

ולפי טעם זה לא ראוי לרב לא לקבל את דמי הרח"ש, אלא לקבלם, ואם ירצה יחזיר לפי הענין, וכמו שתירצו התוס' וז"ל: וי"ל דאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו, ולא קרינן ביה שחתם ברית הלוי, דמה לנו במה שיחזיר לו אח"כ וכו'.

ויש להוסיף בענינו, מקור נוסף שאין לרב להימנע מקבלת הכסף, על פי המבואר בערוך השולחן (חו"מ סימן רכח סי"ד): מותר לחנווני למכור בזול, ואין בני השוק יכולים לעכב עליו אמנם זה דוקא בתבואה וכדומה מפני שע"י זה שימכור בזול גם האחרים ימכרו בזול ומתוך זה ימכרו בעלי האוצרות בזול כמבואר ברש"י, אבל לזלזל במכירת סחורה, איסור גמור הוא ומתוך כך מקולקל דרך המסחר ומאבדין מעות אחרים [וראי' מב"ב (דף צא ע"א)] וכן מצאתי לאחד מהגדולים שכתב כן... ואינו מותר לעשות רק דבר שגם האחר יכול לעשות כן, יעו"ש. ואם כן מכיון שאנשי העיר היו מעוניינים שהרבנים ישארו כאן, ויהיה להם פרנסה, ותיקנו שפרנסתם תהיה גם מדמי הקידושין, ועל ידי שרב אחד לא יקבל כסף, הדבר יזיק לפרנסת שאר הרבנים, אין לו לסרב להימנע מקבלת תשלום, וכשיראה הרב שבני הזוג הם עניים, יוכל להחזיר להם אח"כ את הכסף אם ירצה וכו"ל.

ג. איזוהו מקומן מסכת בכורות דף נא עמוד ב

בענין כהני חזקה בזמן הזה:

בפתחי תשובה (שה. יב.) הביא שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קנ"ה), דמה שפסקו הראשונים שלא יהא הכהן רגיל להחזיר, הני מילי בכהנים מיוחדים, אבל האידנא שהם כהני חזקה גרידא, הגם דפודין בכורות על ידיהם לחומרא, מ"מ אין להם להוציא ממון האב מספק, וכמעט י"ל שמדינא חייב הכהן להחזיר, ולפחות כל כהן יחוש לעצמו לפרוש מגזל שמא אינו כהן, ופסק שלכתחילה ודאי האידנא יכולין לפדות על מנת להחזיר. אולם יעו"י שו"ת חתם סופר (סוף סי' רצ"א) שדחה דבריו, דכהנים האידנא הוו כהנים גמורים לענין פדיון הבן. וראה מה שצייתי בזה במתני' לעיל ג: ד"ה כהנים ולוים, אות ב'.

מיהו גם המנחת חינוך (שצב. ט.) נקט שהאידנא בכהני חזקה אין עצה לקיים מצות פדיון הבן בשלימות - עי' בדבריו. ועוד כתב (סקט"ז) דאפשר האידנא אם לא רוצה ליתן הפדיון אין כופין אותו דדילמא אינו כהן. וראה בהרחבה בכל ענין זה בספר פדיון הבן כהלכתו ריש פ"ה ובהערות שם, וכן פ"ז סכ"ח בהערה 74 - 73. וכתב החיד"א (מדבר קדמות מערכת פ') "מסורת בידינו מפי זקנים שקבלו מהקדמונים, כי איש אשר יקיים מצות פדיון בנו הבכור כדן, ליתן ה' סלעים לכהן בשמחה, ויתן לו לגמרי שלא יחזיר הכהן שום דבר בשום אופן, יהיה בטוח שהילד יחיה וינצל מפגעי חולי הילדים ויגדל ויהיה לאיש".

ד. תשובות והנהגות כרך א סימן תרנח

שאלה: מה שנהגו בפדיון הבן שהאב קונה מטבעות הכסף מהכהן ופודה אצלו אי שפיר למיעבד הכי אין דעתי נוחה מהנהגה זאת, וראוי לאב לקנות בשוק דוקא, מפני שבקונה מכהן אפשר שאינו שלו לכל דבר גם לקדש בו אשה, שהכהן נותנו לו רק כדי לפדות אצלו דוקא, ואם ירצה לפדותו אצל כהן אחר, אנן סהדי שעל דעת זה לא מכר לו, והוה כעין הא דאמרין בסוף פ"ה דנדרים "סעודתו מוכחת עליו", דמשו"ה לא חשיבא מתנה הואיל ואין בידו להקדישו, וכאן נמי אומדנא דמוכח הוא שהכהן מכרן לו לפדות אצלו דוקא, ולא נקרא ממונו של האב לכל דבר ואולי אינו מועיל.

ולכן אמרתי לאב לפני הפדיון, שיקנה בשוק מטבעות כסף ויפדה בהם, ולא יקנה אצל הכהן, ואם אינו מוצא בשוק, יאמר לכהן דברים ברורים שאחר שמשלם לו עבור מטבעות הכסף, שלו הם לכל דבר, גם לפדות אצל כהן אחר או למוכרו ולהשתמש בו כרצונו, ואז בודאי מועיל גם לפדיון.

והנה ב"אוצר הגאונים" סוף סוכה כתב שבחוה"מ סוכות בימי רבינו האי גאון, הסתובבו בהר הזיתים מאות כהנים, ואליהו הנביא גילה שרק זקן אחד היה כהן מיוחד, ולכן כדאי לפדות אצל כמה כהנים, רק להם אין טענת ממון, מאחר שכבר פדה אצל אחד, ומועיל למצות פדיון לכתחילה גם במתנה ע"מ להחזיר כדאיתא בקידושין ז ב, ובשו"ע יו"ד סי' ש"ה ס"ח, וכן העיר לי על כך מרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) בשעה שפדיתי בני בכורי אצל כהן מיוחד, להוסיף עוד להידור, לפדות אצל עוד כמה כהנים אף במתנה ע"מ להחזיר, שאין בזה אסור משום כהן המסייע בבית הגרנות, אף לשיטת התוס' בקידושין שם שאסור לכתחילה לעשות כן בפדיון מפני דהוי ככהן המסייע בבית הגרנות, הכא שאני, כיון שדין ממון יצא כבר בכהן הראשון, ולשיטת רש"י והרמב"ם שרי בזה תמיד אף לכתחילה, (ועי' בשאלת יעב"ץ ח"א סי' קנה שיש לעשות כן לצאת מידי ספק, אך בחת"ס סוס"י רצ"א כתב שמעיקר הדין אין חייבין בזה, אך עכ"פ הוא הידור מצוה וכמ"ש).

והנה קבלה בידינו שסגולה לפדות הבן ולתת לכהן החמש סלעים ולא לקבל ממנו בחזרה הכסף וזהו סגולה נפלאה למחלת הילדים, ולכן אף שהכהן מפעיר לקבל ממנו שחושש שאינו כהן וגזל הוא בידו, וכדעת היעב"ץ מובא בפ"ת ס' ש"ה ס"ק י"ד, או שהכהן עשיר, ולכן רוצה להחזיר [עיי' חולין קל"ג ע"א] יאמר לו שרוצה לתת לו במתנה גמורה דוקא, ולא יקבל ממנו בחזרה.

(ונראה דכהן שרגיל לתת מתנות יותר מחמש סלעים כשפודים אצלו, אם אבי הבן הוא נצרך, לא נאסר ככהן המסייע, שאינו מרויח אלא מפסיד, אבל מצוה מן המובחר לתת לכהן ת"ת ועני, וכדכתיב לתת מנת כהנים הלויים למען יחזקו בתורת ד', ולפעמים מחפש כבוד להיות הכהן אף שאינו ת"ח, ולכן גם כה"ג שמשלם הרבה אסור, שמפתה במתנותיו לתת לו, ויש לומר שגם כה"ג שנותן עבור שיזכה אסור וצ"ב).